

**Ефективність використання літератури, придбаної за бюджетні кошти
2024 року, у відділах ОУНБ ім. Д.І. Чижевського
(Соціологічне дослідження)**

Марія Охріменко,
головний бібліотекар
науково-методичного відділу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

У зв'язку з незадовільним фінансуванням на комплектування бібліотечних фондів бібліотеки ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, а також вилученням застарілої та зношеної літератури, в обласному бюджеті для бібліотеки були виділені кошти на придбання літератури.

Для визначення ефективності використання цієї літератури у відділах бібліотеки було проведено соціологічне дослідження.

Мета дослідження

Соціологічне дослідження щодо вивчення читаності у відділах бібліотеки літератури, отриманої у 2024 році за бюджетні кошти, було проведено з метою визначення ефективності її використання у відповідності до запитів користувачів.

Об'єктом дослідження було визначено літературу, отриману за бюджетні кошти, яка надійшла до ОУНБ протягом 2024 року загальною кількістю 554 примірники (539 назв) на суму 217500 грн.

Предмет дослідження – використання цих книг у якості показника відповідності читацьким інтересам.

Базами дослідження стали 7 відділів ОУНБ ім. Д.І. Чижевського: відділ абонементу, відділ документів із економічних, технічних та природничих наук, відділ обслуговування користувачів, відділ документів іноземними мовами, відділ мистецтв, відділ документів з питань медицини та охорони здоров'я, відділ зберігання та реставрації бібліотечних фондів.

Завдання дослідження – узагальнення аналітичних матеріалів, підготовлених відділами бібліотеки, за такими аспектами:

- наявність зазначеної літератури в книжкових фондах відділів, кількість її надходжень, розподіл цієї літератури, обертаність, кількість книговидач;
- форми та методи ознайомлення користувачів із цими виданнями;
- визначення видань, які мають найбільший і найменший попит у користувачів;
- визначення популярності цієї літератури серед різних груп користувачів;
- задоволення потреб користувачів, які найбільше звертаються до зазначеної літератури;

- пропозиції щодо покращення популяризації зазначеної літератури.

Методика дослідження

Під час дослідження було застосовано такі методи: анкетування, аналізу статистичної інформації та бібліотечної документації (читацьких формулярів, листків термінів повернення документів, документів на проведені масові заходи та матеріалів наочної популяризації).

В ході дослідження був визначений показник читаності зазначеної літератури користувачами; з'ясовано, які книги та автори мають найвищий рейтинг серед бібліотечних працівників та серед користувачів; здійснено аналіз анкет кожного відділу бібліотеки окремо, а також зроблено узагальнений аналіз.

До відділу комплектування ОУНБ ім. Д.І. Чижевського протягом 2024 року надійшло 554 примірники (539 назв) придбаної за бюджетні кошти літератури з різних галузей знань: мовознавчої, суспільно-політичної, художньої, природничої, медичної, мистецтвознавчої, з них: 542 прим. – українською мовою, 12 прим. – іноземними мовами.

Книги були розподілені серед відділів бібліотеки таким чином: відділ абонементу отримав 214 прим., відділ обслуговування користувачів – 101 прим., відділ документів з питань медицини та охорони здоров'я – 95 прим., відділ документів з економічних, технічних та природничих наук – 94 прим., відділ мистецтв – 25 прим., відділ документів іноземними мовами – 14 прим., відділ зберігання і реставрації бібліотечних фондів отримав 5 примірників літератури.

Відповідно до теми дослідження було складено анкету бібліотечного працівника з 7 питань.

Аналіз відповідей засвідчив, що за 2024 рік всього було видано 2448 прим. зазначеної літератури.

Середній показник обертаності даної літератури по відділах загалом становить 4,4. Такий показник обертаності свідчить про підвищений інтерес користувачів до придбаної літератури. Варто зазначити, що під час проведення дослідження у відділі абонементу майже 30% вищезазначеної літератури було видано користувачам.

Найвища обертаність вищезазначеної літератури серед відділів бібліотеки становить 8,9 у відділі мистецтв, найнижча – у відділі документів іноземними мовами – 2,6. В інших відділах бібліотеки показники обертаності дорівнюють:

- у відділі абонементу – 3,0;
- у відділі документів з питань медицини та охорони здоров'я – 4,4;
- у відділі документів економічних, технічних та природничих наук – 5,3;
- у відділі обслуговування користувачів – 6,0.

Відповідно до рекомендацій ІФЛА показники обертаності галузевої літератури мають становити 3,5; художньої – 4,6. Таким чином, відділи ОУНБ, в переважній більшості, дотримуються рекомендацій ІФЛА.

В ході дослідження з'ясувалось, що в межах популяризації літератури, придбані за бюджетні кошти, максимальному розкриттю фондів сприяють книжкові виставки, які організуються у відділах.

Аналіз репертуару виставок свідчить про те, що у видовому аспекті найчисленнішими залишаються такі виставки: нових надходжень, до знаменних дат, виставки-експозиції, виставки у віконному просторі, віртуальні, у вестибюлі бібліотеки. Характерною особливістю сучасного дизайну книжкових виставок є використання не тільки бібліотечних матеріалів, а і репродукцій, предметів побуту й прикладного мистецтва, зразків флори і фауни, листівок, малюнків, іграшок тощо.

Так, відділ абонементу організував книжкову виставку у віконному просторі під назвою «Читаємо під шурхіт листя», де виставлялась книга О. Корнюшина «37 буддійських штук» та інші. На книжковій виставці у вестибюлі бібліотеки «Книжковий світ – то особливий світ» були також представлені отримані відділом книги. Відділ документів із економічних, технічних та природничих наук створив віртуальну виставку «Гроші, гроші, гроші ...», використавши отриману книгу І. Михайловської «Гроші та кредит». Відділ документів з питань медицини та охорони здоров'я організував книжкову виставку «Здорова усмішка – запорука здоров'я людини», на якій була представлена книга О. Добровольської «Дентальна імплантологія» та Т. Заяць «Знімні пластикові протези». Відділ обслуговування користувачів представив отриману літературу на виставці новинок «Знайди час для книги» (літературні новинки). Відділ мистецтв до Дня вишиванки організував виставку «Сучасна вишита листівка». Відділ документів іноземними мовами організував книжкову виставку «Вчимо англійську з перевіреними виданнями».

Відділи бібліотеки застосовували також і комплексні форми популяризації отриманої за бюджетні кошти літератури. Так, відділ обслуговування користувачів провів вуличні акції «Мистецтво спокою», «Відкриваємо Європу разом», інтерактивний захід до Дня рідної мови «У рідній мові цілий світ», на якому використовувалась книга Л. Погиби «Практикум з української мови за професійним спрямуванням». Дні докільця «Життя без поліетиленового сміття – це просто» до Дня охорони навколишнього середовища, комплексні заходи в межах діяльності Школи досвідченого споживача «Маніпулятивна реклама нездорової їжі» для викладачів та студентів Кропивницького коледжу харчування і торгівлі відбулись у відділі документів із економічних, технічних та природничих наук.

У відділі документів іноземними мовами книги, придбані за бюджетні кошти, використовуються для підготовки засідань клубу розмовної англійської мови та занять у групах «Англійська для початківців». Майстер-клас з арт-терапії з використанням книги Б. Кемске «Кінцугі. Поетичне лагодження» провів відділ мистецтв для учнів дитячої художньої школи ім. О. Осьмьоркіна.

Відділ документів з питань медицини та охорони здоров'я провів лекції на теми: «Харчові отруєння та перша допомога», «Здорова нація – сильна країна», «Чому важливо дбати про психологічне здоров'я?», «Ментальне здоров'я» для студентів Донецького Національного медичного університету, Кропивницького будівельного фахового коледжу, учнів КЗ «Ліцей «Муніципальний колегіум» Кропивницької міської ради», студентів Донецького державного університету внутрішніх справ.

Для лікарів та молодших спеціалістів Дитячої міської лікарні, Кіровоградської обласної психіатричної лікарні проводились Дні спеціаліста «Фахова література на допомогу медикам».

Фахівці відділу абонементу під час проведення творчого заняття для працівників ОУНБ «Бібліотекар радить: перевірено на собі» використали такі книги: «Танго з духами» М. Крижанівської, «Тор-тракторець, що тягне танк» О. Русіної, «Вдома» Ю. Германн, «Ляльководи» Р. Гайнлайна, «Її вишиване життя» С. Талан, «Омріяна донька» Д. Чемберлен.

Серед форм масової роботи залишаються актуальними відкриті перегляди та огляди книг, презентації, обговорення, лекції. Так, відділ абонементу провів захід «Книжковий ХІТ», використавши книги: «Таборові діти» Л. Загоровської, «Аромат Щастя найсильніший під час дощу» В. Грімальді, а також огляди книг на відео Reels: «Освічена» Т. Вестовер, «Ніби ми злодії» М. Ріо, «Зникнення аптекарки» С. Пеннер, «Випадкові наречені» К. Лорен та інші.

Для вихованців Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв «Етнодизайн» фахівці відділу мистецтв організували перегляд літератури, під час якого використали книгу «Історія мистецтва. Нариси з історії образотворчого та прикладного мистецтва» (укл. О. Пилат).

Працівники відділу документів з питань медицини та охорони здоров'я підготували лекцію «Харчові отруєння та перша допомога».

Бібліотекарі відділу документів із економічних, технічних та природничих наук організували тематичні перегляди: для фахівців з охорони праці – до Дня охорони праці, для користувачів відділу – «Прошу до столу. Ресторанний бізнес», для викладачів та студентів Херсонського аграрно-економічного університету – «Менеджмент – наука та мистецтво управління».

Під час проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми сучасного словникарства» відділ абонементу презентував словник-довідник «Соціальна робота» за редакцією В. Пічі.

Працівники бібліотеки популяризують вищезгадану літературу у відділах, на блозі та на сайті бібліотеки, здійснюють огляди літератури в Орхуському центрі екологічної інформації та у фейсбуці в розділі «Книгосвіт», в соціальних мережах. Відвідувачі бібліотеки також переглядають ці книги на книжкових виставках і під час екскурсій.

Варто зазначити, що ефективній популяризації даної літератури сприяє і співпраця з місцевими ЗМІ, що дозволяє охопити значні кола користувачів.

Під час проведення всіх заходів активно використовувались мультимедійні технології, зокрема готувались тематичні слайд-презентації, віртуальні уроки.

За результатами дослідження лідером читацьких запитів серед отриманих книг є художня література.

Так, відділ абонементу визначив авторів та назви книг, які найбільше запитувані серед користувачів. Наприклад, книга «Світло в темряві» С. Віллінгем видавалась 18 разів, «Смажені зелені помідори» Ф. Флегг – 12 разів, «Інтуїція» Л. Гунеля – 8 разів, «Випадкові наречені» К. Лорен – 9 разів. Книги А. Кокотюхи «Життя на карту», О. Кір'ян «На роздоріжжі долі», В. Євтушенко «За зачиненими дверима», М. Кауліца «Емпати» були видані 7 разів кожна.

У відділі обслуговування користувачів найбільший попит мають наступні видання: «Історія Європи. Український погляд» Братів Капранових (32), «Війна очима українського художника. Коли зникають фарби» В. Реброва (28), «Лінива геніальна мама. Як встигати найшвидше й залишати час для себе» Кендри Адачі (18), «Практикум з української мови за професійним спрямуванням» Л. Погиби (18), «Чудо-формула. Два складники неминучого успіху» Елрода Гела (11).

Великий попит серед користувачів має і фахова література, яка знаходиться у відділі документів з питань медицини та охорони здоров'я. Найбільше затребувані такі видання: «Гострі бронхіти у дітей» Л. Овчаренко (11), «Фізична реабілітація при захворюваннях дихальної системи» І. Григус (9), «Академічна історія хвороб» С. Ільченко (8), «Актуальні питання медичної допомоги дітям з позиції безпеки пацієнта» Т. Мавропуло (8).

Значний попит має і література у відділі документів із економічних, технічних та природничих наук. Середня обертаність цієї літератури становить 5,3. Найбільшим попитом читачів користувалися книги: «Основи охорони праці» М. Грищук (15), «Що ми їмо?...» Бі Вілсон, «Сирні мандрі» Л. Кравецької (13), «Український святковий стіл» (13), «Велика книга про комах і не тільки» (13), «Велика книга тварин» (13).

Відділ мистецтв отримав лише 25 книг, але майже половина з них мають попит, а середня обертаність цього фонду найвища серед усіх відділів і становить 8,9. Найбільше популярні у користувачів наступні видання: «Український театральний костюм ХХ-ХХІ століть. Ескізи» (13), «100 речей, які кожен дизайнер повинен знати про людей» С. Вайншенк (11), «Кінцуті. Поетичне лагодження» Б. Кемске (10), хрестоматія в 2-х томах «Василь Григорович Кричевський». – Т. 2 1943-1976 рр. (10), «Як дизайн спонукає нас думати, відчувати діяти» Шона Адамса (9), «Дивокрай» Е. Лейбовіц (9).

Відділ документів іноземними мовами отримав найменше книг, і попит серед них мають декілька видань: «Практика англійської мови» М. Стребкової-Пабат (5), «Англійська мова» О. Ванівської (3).

Варто зазначити, що книги, які мали найбільший попит у читачів, працівники відділів використовували і при проведенні масових заходів.

За аналізом анкет виявлено, що найменший попит серед користувачів мають наступні видання: «Каміння і цвяхи» Ю. Мусаковської (1), «Волосянка» М. Правди (1), «На фронті спека» С. Деркача (1), «Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939-1960 роках» І. Патриляка (1) – у відділі абонементу; «Бушкрафт. Найважливіші навички для виживання в дикій природі» Дейва Кентербері (2), «Правознавство» В. Кунченко-Харченко, В. Печерського, Ю. Трубіна (2), «Основи філософських знань» В. Бучинського, П. Скрипки (2), «Коротка історія філософії» Найджела Ворбертона (2) – у відділі обслуговування користувачів; відділ ВМОЗ визначив, що найменшим попитом користується тільки 1 книга – «Загальна хімія для майбутніх студентів-медиків: теорія і задачі» Л. Цветкової (2).

У відділі документів із економічних, технічних та природничих наук книги, які користуються найменшим попитом, мають обертаність 1, серед них «Допуски і посадки машин» С. Дубровського, «Управління комунікаціями» І. Когут, «Аналіз моделювання і управління» Г. Азаренкової, «Економіка та організація інноваційної діяльності» Б. Заболоцького, «Економіка праці і соціально-трудова відносини» М. Ведернікова, «Економіка промислового підприємства» Н. Тюріної, «Банківська система» О. Тридід.

Найменший попит у відділі документів іноземними мовами мають видання «Азіатській досвід становлення і розвитку фінансової інфраструктури в умовах глобальних трансформацій» Л. Федевич (1), «Венчурна та стартап індустрії у глобальній економіці» І. Литвин (1).

У відділі мистецтв найменше користуються попитом книги: «Лого. Дизайн. Любов. Посібник зі створення довершеної айдентики бренду» Девіда Ейрі, «Велика важлива книжка про мистецтво (тепер і про жінок). Приклади нестримних художниць і мистецьких проєктів, які надихають вас на власну творчість» Д. Криза (6), «Історія мистецтва. Нариси з історії образотворчого та прикладного мистецтва» О. Пилат (6), «Сакральне мистецтво Карпат» П. Кузенко (5).

Як позитивне, респонденти відзначили, що видань, які б не використовувалися взагалі, не виявлено.

За результатами анкетування з'ясувалося, що у кожному відділі застосовується певна специфіка, тому і обертаність літератури різна.

Варто зазначити, що кожен відділ має свого користувача. Абонемент та відділ обслуговування користувачів відвідують здебільшого працівники освіти й культури, робітники, фінансисти, студенти, пенсіонери, учні шкіл, ліцеїв, училищ, інженерно-технічні працівники. До відділів з фаховою літературою найчастіше звертаються фахівці: до відділу документів з питань медицини та охорони здоров'я – медичні працівники та студенти медичних навчальних закладів; до відділу документів із економічних, технічних та природничих наук – інженери, економісти, фінансисти, менеджери, юристи; до відділу мистецтв – працівники культури, митці, вчителі; до відділу документів іноземними мовами – студенти, вчителі та всі, хто бажає покращити рівень володіння іноземними мовами.

На запитання, чи задовольняє попит користувачів наявний фонд літератури, отриманої за бюджетні кошти у 2024 році, відповіді респондентів були однозначними – так.

Відділи висловили низку доцільних пропозицій щодо покращення популяризації літератури, а саме:

- відділ абонементу пропонує робити відеоогляди книжкових новинок для користувачів у соцмережах;
- відділ обслуговування користувачів – створювати віртуальні книжкові виставки;
- відділ документів з питань медицини та охорони здоров'я – створювати міні-виставки за актуальними подіями: тиждень здорового харчування, місяць профілактики онкології, день боротьби з інфекційними хворобами, здійснювати розсилку надходжень нової літератури у фахові учбові заклади, робити короткі відеоогляди літератури з медицини;
- відділ документів із економічних, технічних та природничих наук – постійно оформлювати у відділі більше вузькогалузевих книжкових та віртуальних виставок, проводити дні інформації для спеціалістів, використовуючи книги, придбані за рахунок бюджетних коштів;
- відділ мистецтв – проводити дні фахівця, перегляди літератури.

Висновки:

- результати дослідження дозволили зробити висновок, що література, яку отримала ОУНБ у 2024 році за бюджетні кошти, має свого користувача: це студенти закладів освіти, робітники, пенсіонери, працівники освіти і культури, медичні працівники, фінансисти, інші;

- наявні фонди задовольняють попит користувачів;

- у відділах бібліотеки сформувалася певна система популяризації зазначеної літератури, максимальному розкриттю якої сприяють різноманітні форми виставкової роботи;

- приділяється увага комплексним заходам, серед яких перевага надається презентаціям книг, оглядам, вуличним акціям, лекціям, обговоренням; значна кількість масових заходів проводиться у співпраці з різноманітними установами;

- література, придбана за бюджетні кошти, використовується за цільовим призначенням для навчання, задоволення інформаційних, професійних та дозвіллевих потреб, розвитку пізнавальних здібностей;

середня обертаність зазначеної літератури становить 4,4, що свідчить про значний попит її серед користувачів;

результати проведеного дослідження спонукають до подальшого комплектування фондів бібліотеки відповідно до реальних потреб та запитів користувачів.

Пропозиції:

- для задоволення потреб користувачів відділам ОУНБ систематично проводити опитування та анкетування;
- активізувати роботу відділів бібліотеки з популяризації видань, які не користуються попитом, шляхом проведення інтерактивних заходів;

- урізноманітнювати тематику масових заходів, запроваджуючи інноваційні форми роботи: творчі бенефіси, респект-зустрічі, слайд-презентації, медіа-презентації, літературні аукціони, літературно-мистецькі калейдоскопи;
- проводити заходи за межами бібліотеки, залучати користувачів до участі в заходах;
- новинки літератури представляти на вебсайті та блозі бібліотеки, використовувати соціальні мережі, ЗМІ.